

Sorg och samhällsanalys

Lena Martinsson

Lotten Gustafsson skriver i sitt inlägg i detta nummer av *RIG* att den etnologiska identiteten blir tydlig i mötet med andra ämnen. Som genusforskare är jag van att dekonstruera identiteter, utmana dem istället för att göra dem till något eftersträvansvärt. Mitt inlägg här präglas till viss del av denna vana.

Det etnologiska ämnet är hotat, flera institutioner i Sverige och i Skandinavien lider brist på studenter. Självreflexiva som vi är tenderar vi att lägga skulden på oss själva. Frågor som: ”vad gör vi för fel?”, ”hur ska studenterna få syn på oss?” leder till handlingsplaner som: ”vi måste fixa en bättre hemsida”, eller ”skapa program” eller ”visa vilken nytta man kan ha av etnologi”. Det kan dock vara värdefullt att relatera vårt ämnes förminskning till vad som håller på att ske på universitetet, på de förändrade hegemoniska förståelserna som finns om vad kunskap är och vad den ska användas till. Det är exempelvis relativt uppenbart att ämnena som form omvandlas idag. Vissa förändringar är relativt bra. Ensamma ämnesprofessorer har i stort sett försvunnit. Med flera beförade professorer inom ett ämne vinner man mycket, då makten över ämnets utveckling delas. Det gör troligen ämnet otydligare och spretigare, men måste ändå, menar jag, ses som eftersträvansvärt. Tvärvetenskap skapar nya kunskapsfokus och nya sätt att skaffa kunskap på bildas, för att strax därpå lösas upp igen. Det forskarsubjekt som gick in i det tvärvetenskapliga samarbetet har, om samarbetet varit lyckat, förändrats på vägen och tänker och agerar på annorlunda vis efter samarbetets slut.

De yrkesinriktade programmen stjälar inte bara våra studenter. Många av oss arbetar i program och det är i programmen vi ofta engagerar oss, hittar nya samarbetspartners. Samma sak händer när institutioner slås ihop. Tillsammans med andra skapar vi nya miljöer, gör forskning och utbildning i nya allianser.

En rad ämnen har redan upplöst. En av mina kollegor har disputerat i ett ämne som inte längre finns i Sverige. Hon är idag verksam inom en disciplin som inte fanns för några decennier sedan. Jag är själv verksam i genusvetenskap, som är relativt nytt. Ämnen kommer och går. Denna nedbrytning eller omvandling drabbar alltså inte bara etnologin. En fråga som man kan ställa sig är om vi ska sörja ämnenas tilltagande flyktighet? Vad är det som går förlorat om etnologiamnet blir ännu mindre och kanske försvinner? Och vad förlorar vi om ämnena som ram för kunskapsbildning blir allt mer tillfälliga?

Jag skulle sörja etnologin om ämnet försvann, självklart. Men med lite kyla måste jag också erkänna att det finns andra dimensioner i omvandlingen av universitetet som oroar mig mer än att ämnen kanske försvinner. När vi nu kämpar för etnologins fortsatta existens är det viktigt, menar jag, att analysera och kritiskt granska de föreställningar som materialiseras i det pågående organiserandet av kunskapsbildningen. Jag syftar då på de liberala diskurser som idag bidrar till omvandlingen av universitetet i Europa. De här diskurserna präglas av en föreställning om ett samhälleligt konsensus där konflikter och ojämlikheter ses som

opolitiska i den meningen att de kan lösas på ett rationellt och organisatoriskt sätt. I mina egna studier, liksom i min egen vardag med bolognifiering av utbildningar, har jag uppmärksammat hur dessa diskurser gör universiteten till enkla producenter av yrkessubjekt. Dessa subjekt förväntas bli verksamma i en stor nationell eller kontinental gemenskap.¹ Det finns också en förväntan på att vi alla ska vara eniga om att universiteten ska tjäna ett marknadsekonomiskt tillväxtsamhälle. Universiteten ska alliera sig med näringslivet så att Sverige och Europa blir framgångsrikt på den globala marknaden.

Jag känner också oro för att vi, precis som många andra som också kämpar för sin disciplins överlevnad, riskerar att dras med i den liberala diskursen när vi försöker rädda våra ämnen. Kanske tror vi att vår överlevnad också ligger i att visa oss delaktiga och betydelsefulla i tillväxthegegonin? Att vår uppgift blir att producera smarta kulturanalytiker som ska tala om hur den så kallade mångfalden ska bli en kreativ och konkurrenskraftig mix? Om hegemoniseringen av universitetsutbildning lyckas blir naturligtvis universitetet en relativt odemokratisk institution. Dess huvuduppgift blir att utforma kunskap som blir användbar för ett samhälle med tillväxtmål.

Inte sällan hänvisar man till att studenterna vill läsa på program och ha yrkesutbildningar. Villigt ställer vi upp på det vi uppfattar vara deras ångest inför framtiden i tron på att det vi tycker oss höra också skulle vara lösningen på våra egna problem. Studenterna blir sanningssägare och vi blir betraktade som duktiga avlyssnare. Men studenterna lever också med de liberala diskurser som manar dem att bli duktiga och nyttiga samhällsmedborgare. De får höra, precis som vi, att yrkesprogram är lösningen. De ska fås att tro att de yrken vi försöker konstruera åt dem kommer att bli efterfrågade. Studenterna såväl bidrar och anpassar sig till som kritiserar den här fokuseringen. Vi som kritiskt kulturvetenskapligt skolade lärare och

forskare måste också utmana dessa diskurser. Jag tror också att sådana analyser kan visa på ämnets angelägenhetsgrad. Kanske är det inte ihopsnickrade yrkesprogram som ska göra det "lättare" att ta sig fram i djungeln av kurser som egentligen behövs mest nu eller som kan rädda etnologin som ämne. Kanske är det istället redskap för studenterna att utmana dominerande beskrivningar av samhället och av deras egen framtid som behövs och efterfrågas. Kort sagt, det kanske behövs kritisk etnologi. Och om det är program vi måste skapa så behöver dessa naturligtvis inte vara följsamma.

Jag blir betydligt lugnare av en tanke på universitetet som en plats där det pågår ett bråk om vilket samhälle vi ska försöka skapa än ett universitet som blir en välfungerande del av ett redan existerande samhällsbygge. Etnologer kan visa på kunskapsproduktionens politiska innehåll. Universitetet, och etnologämnet, måste därtill också i fortsättningen vara intressant för dem som inte har tänkt skaffa sig en yrkesutbildning. På universitet ska utvecklas kunskap och kritiska redskap för individer som vill förändra sin vardagssituation eller samhället i stort. Det ska också vara en intressant plats för fackliga organisationer, feministiska rörelser, queeraktivister och andra politiskt aktiva.

Den här dimensionen av etnologi pekar mot andra allianser eller kritiska diskussionspartners än näringslivet. Många etnologer har varit väldigt duktiga på att skapa dessa alternativa allianser och fora för möten. Det är en tradition att ta vara på i en tid av (neo)liberala strömningar.

Lena Martinsson, docent

Institutionen för kulturvetenskaper, Göteborgs universitet

Noter

- 1 En artikel på detta tema kommer att publiceras våren 2009.

SUMMARY

Sadness and Societal Analysis

I have a habit of deconstructing identities and I think it is important also to understand the ethnological identity as something contingent. Research subjects are constructed through different transdisciplinary projects; through interdisciplinary forms of education. We are changing. So are the disciplines. New disciplines are constructed and other disciplines disappear. Should we mourn this? Should we struggle for separate disciplines? Maybe?

However, if we fight for ethnology it is important to be aware of what we are reproducing or challenging in this process. In this paper I am worried about liberal discourses that are part of the construction of universities in Europe and Sweden. It is a consensus project in which

there is an idea that the university should be a tool for a liberal society based on economic growth. The university as a place for political struggle, for the production of challenging discourses is not facilitated. When we today are struggling for the survival of ethnology, it is important not to be a non-reflective part of this liberal project.

My suggestion is instead to underline the importance of ethnology as a critical voice that shows the political side of all knowledge production. This position opens for other alliances such as those with trade unions, queer, feminist and other political movements.